

Stupeň utajení ZRUŠEN dle § 22, odst. 4, zák. č. 412/2005 Sb., dne 12.5.2006

A-002120/17-74

12. srpna 1974

~~Přísně tajné~~

O D B O R 17

Výtisk č. 41

Souhrnná informace rozvědky

Zahraniční politika NSR vůči ZSS v závěrečném období
normalizace vztahů

Lonkova

Za správnost:
pplk. J. ZAJÍC, v.r.

Počet listů: 13

223

Souborná informace rozvědky č. 20

Zahraníční politika NSR vůči ZSS v závěrečném období normalizace vztahů

Zpráva má podat nástin vývoje vztahů NSR s jednotlivými socialistickými zeměmi v období po podpisu smlouvy ČSSR - NSR a upozornit na diferencovaný přístup NSR vůči nim.

Podpis smlouvy ČSSR-NSR dne 11. 12. 1973 uvolnil cestu k dokončení procesu normalizace vztahů mezi NSR a všemi zbývajících východoevropskými ZSS. Bezprostředně poté navázala NSR diplomatické styky s MLR a BLR, které v souladu s dohodnutým koordinovaným postupem mezi zeměmi VS podmiňovaly tento krok dosažením dohody mezi ČSSR a NSR o sporných otázkách, především o otázce nulity mnichovské dohody.

V období předcházejícím ratifikaci smlouvy s ČSSR v červenci t.r. pokračovala jednání mezi NSR a jednotlivými ZSS, týkající se různých oblastí vzájemných styků. Výběr otázek, jež vláda NSR dávala na program jednání a rozhovorů, stejně jako význam, který jim přisuzovala, nebyl vůči všem ZSS zcela totožný. Ze srovnání stupně zájmu o jednotlivé ZSS, oblasti vztahů a vztahové otázky je patrná snaha NSR diferencovat své postoje.

Další vývoj potvrdil také správnost došlých informací podle nichž nová SCHMIDTova vláda zaujme všeobecně tvrdší a do jisté míry i agresivnější stanovisko vůči ZSS a změna vlády NSR bude mít za následek zpomalení dalšího postupu normalizace a rozvíjení vztahů se ZSS.

ČSSR

Od podpisu smlouvy dne 11. 12. 1974 v průběhu návštěvy kancléře BRANDTa v Praze nedošlo ve vzájemných vztazích obou zemí k vývoji, který by přinesl podstatnější změny ve srovnání s výchozím bodem.

Uplynulé období bylo převážně vyplněno projednáváním ratifikace uzavřené smlouvy ve Spolkovém sněmu a Spolkové radě. Odstoupení BRANDTa, k němuž bezprostředním podnětem byla GUILLAUMova špiónážní aféra, a zaneprázdněnost Spolkového sněmu v souvislosti se změnou vlády měly za následek oddálení některých termínů a vznik pochybností, zda se podaří schválit zákon o ratifikaci a předložit jej prezidentovi k podpisu ještě před parlamentními prázdninami.

Diskuze o ratifikaci poskytovala opoziční CDU/CSU a sudetoněmeckým organizacím vítanou příležitost k útokům proti smlouvě a současně proti celé "východní politice" koaliční vlády SPD/FDP. Vláda byla nucena se bránit proti tvrzení, že prohlášení o nulitě mnichovské smlouvy je "mnohoznačné", že preambule smlouvy "legalizuje vyhnání sudetských Němců" a "konfiskaci německého majetku", že smlouva má být ratifikována aniž by byla vyřešena otázka právní pomoci západnímu Berlínu, že smlouva obsahuje jednostranné ústupky NSR apod.

Ze současného poměru hlasů ve Spolkovém sněmu bylo zřejmé, že opozice nemůže zmařit ratifikaci smlouvy s ČSSR a že záporné stanovisko Spolkové rady, kde má opozice většinu, nemůže jejímu schválení zabránit, nýbrž je pouze oddálit.

Některé získané informace připouštěly určitou možnost, že by se mohlo opozici podařit pomocí zprostředkovacího výboru odsunout ratifikaci na podzim, většinou se však přiklábny k názoru, že ratifikační zákon bude předložen presidentovi k podpisu již v červenci t.r., což bylo dalším vývojem potvrzeno.

Pomalý postup normalizace vzájemných styků souvisel rovněž s postojem západoněmecké strany, která se snažila využívat ratifikace ke kladení různých požadavků (např. propuštění občanů NSR zatčených v ČSSR).

Poměrně malý pokrok v přípravě rozvíjení styků lze přičíst také pořadí důležitostí, které NSR určila ve své koncepci zahraniční politiky vůči ČSSR a které vyplynulo již z průběhu BRANDTových rozhovorů v Praze.

Neúměrně významné místo vyhrazuje vláda NSR tzv. humanitním otázkám. Z její iniciativy se uskutečnily koncem března první kontakty mezi představiteli Červeného kříže ČSSR a NSR v Praze, kteří měli jednat o otázce "slučování rodin" tj. o možnosti vystěhování čs. občanů německé národnosti do NSR. Vláda NSR vyvíjela také značné úsilí, aby dosáhla propuštění alespoň určitého počtu občanů NSR, kteří byli nebo jsou v čs. vězení pro trestní činnost, spáchanou proti ČSSR.

Počátkem roku učinila západoněmecká strana pokus nondo-
vat diplomatickou cestou čs. názory na možnosti spolupráce v oblasti kultury a na úseku hospodářství, vědy a techniky. Teprve v první polovině května dospěli čs. velvyslanci v NSR GOTZ a představitel bonnského MZV VAN WELL k shodným názorům, že by měla být zahájena jednání o kulturní dohodě na úrovni vedoucích kulturních odborů a o vědecko-technické dohodě na úrovni expertů. Ve dnech 20. - 24. 5. se uskutečnilo jednání

mezi delegacemi obou zemí o dohodě o hospodářské, průmyslové a technické spolupráci. Jednání nepokročilo natolik, aby na jeho závěr mohl být vypracován závazný oficiální dokument. Byla dohodnuta návštěva čs. hospodářské delegace v NSR a představitelé západoněmeckého ministerstva příznivě posuzují výhlídky vzájemného obchodu a hospodářské spolupráce vzhledem ke kvalitě čs. zboží a úrovni čs. průmyslu. Námětu, aby čs. parlamentní delegace navštívila v přiměřené době NSR, se před ratifikací smlouvy nepodařilo dát konkrétnější podobu.

Ve srovnání s jinými ZSS, které navázaly diplomatické styky s NSR přibližně ve stejnou dobu (MLR, BLR), došlo mezi ČSSR a NSR také k poměrně opožděné výměně velvyslanců (čs. velvyslanec předal pověřovací listiny 25. 4.).

Ze zhodnocení postupu vlády NSR v poměrně krátkém časovém úseku možno vyvodit závěr, že v poměru k ČSSR bude i v budoucnosti klást důraz na tzv. humanitní otázky, tj. především na dosažení čs. souhlasu k vystěhování pokud možno největšího počtu čs. občanů německého původu do NSR. V popředí jejího zájmu bude i rozvíjení kulturních styků, jichž se bude snažit zneužívat k ideologickému působení na různé vrstvy čs. obyvatelstva. V poněkud menší míře bude projevovat zájem o rozšiřování hospodářských styků, o němž si je vědoma, že má své meze, a v souvislosti s tím o vědecko-technickou spolupráci.

SSSR

Smlouva mezi SSSR a NSR byla uzavřena téměř před čtyřmi roky a od té doby byla uskutečněna čtná jednání včetně dvou setkání na nejvyšší úrovni. Bylo podepsáno několik dalších dohod a smluv (kulturní dohoda, dohoda o hospodářské spolupráci a dohoda o letecké dopravě).

V prvním pololetí t.r. pokračovaly obě země v rozvíjení styků ve všech oblastech, přičemž jim z hlediska svých koncepcí přisuzovaly nestejnou důležitost.

SSSR vyslal začátkem t.r. do NSR delegaci v čele s náměstkem předsedy rady ministrů Vladimírem NOVIKOVem. Delegace se ve dnech 14. - 18. 1. zúčastnila 3. zasedání smíšené komise pro hospodářskou spolupráci, která jednala již o konkrétních formách hospodářské spolupráce v ocelářském, chemickém a strojírenském průmyslu, v oblasti surovin a energetiky.

Při projednávání účasti západoněmeckých firem na stavbě ocelárny v Kursku bylo diskutováno jak na vládní, tak na podnikové úrovni také o otázce financování. Jednalo se o poskytnutí úvěru na dodávky západoněmeckého zařízení s úrokovou sazbou, která by se blížila úrovni 6,5 % v situaci, kdy na západoněmeckém trhu je požadován ze zapůjčeného kapitálu úrok vyšší než 10 %. SCHMIDT odmítl jako ministr financí (později jako kancléř) poskytování levných vládou subventionovaných úvěrů do zahraničí pod tlakem zhoršující se hospodářské situace i pod vlivem opozice, která útočila na politiku, na kterou by prý západní Němci měli doplácet. Koncem března byla podepsána mezi konsorciem západoněmeckých firem a Sovětským svazem dohoda o účasti na výstavbě ocelářského kombinátu v Kursku aniž byla vyřešena otázka financování.

Bývalý ministr pro zvláštní úkoly Egon BAHR jednal během své návštěvy v Moskvě (27.2. - 9. 3.) o všech závažných otázkách, které zajímají ve vztahu k ZSS západoněmeckou stranu. Vedle hospodářské spolupráce to byl na prvním místě otázka právní pomoci Západnímu Berlínu ze strany zastupitelských úřadů NSR, dále otázka dodatečného včlenění Západního Berlína

do již existujících dohod i do vědeckotechnické dohody, o níž jednali současně v Moskvě sovětský a západoněmečtí experti stejně jako právní pomoci. Při jednáních o těchto otázkách i o požadavcích NSR, aby vystěhování sovětských občanů německé národnosti pokračovalo jako v minulých letech, bylo dosaženo vyjasnění, v některých případech i sblížení stanovisek, nikoliv však konkrétní dohody.

Při plnění kulturní dohody uzavřené v květnu 1973 bylo přistoupeno k vypracování návrhů na dvouletý program. SSSR má zájem o uspořádání výstav, pohostinná vystoupení, o výměnu učitelů a žáků a klade důraz na revizi učebnic.

V důsledku odstoupení BRANDTA se neuskutečnila jeho návštěva v SSSR v termínu, který byl již pevně dohodnut (červen t.r.). Jeho nástupce SCHMIDT, který ve své zahraničně politické koncepci silně zvýraznil prioritu upevnování vztahů se spojenci v NATO a EHS, odložil prozatím návštěvu a naznačuje podzim t.r. jako její možný termín.

Lze očekávat, že vláda NSR bude ve vztahu k SSSR nadále usilovat o to, aby dosáhla co největších ústupků v otázce postavení Západního Berlína, jeho vztahů k NSR, jeho zastupování západoněmeckou vládou apod. Kromě toho bude zaměřovat svoji pozornost i na oblast hospodářských styků, na rozšíření vzájemného obchodu a prohloubení průmyslové kooperace jakožto na jedno z východisek k řešení současných hospodářských potíží NSR. Otázky humanitní (vystěhování sovětských občanů německé národnosti, péče o hroby německých vojáků z 2. světové války) nebudou pravděpodobně v koncepci zahraniční politiky NSR mít prvořadý význam, nebudou v ní však zaujímat zcela bezvýznamné místo.

NDR

Vláda NDR pokračovala od počátku roku 1974 v úsilí o normalizaci vztahů s NSR. V zájmu dohody o navázání diplomatických styků přistoupila na kompromisní řešení některých otázek. Aby zdůraznila zvláštnost vztahů mezi oběma zeměmi, prosazovala vláda NSR označení zastupitelských řadů, jež měly být zřízeny v hlavních městech obou zemí, jako "stálá zastupitelství", i když současně souhlasila s udělením diplomatických výhod pro pracovníky stálého zastupitelství NDR v Bonnu. Vláda NDR dala tomu svůj souhlas a souhlasila i s tím, aby její stálé zastupitelství v Bonnu bylo napojeno na úřad spolkového kancléře, zatímco zastupitelství NSR v Berlíně bude ve styku s ministerstvem zahraničí NDR.

Protokol o zřízení stálých zastupitelství byl podepsán 14. 3. v Bonnu, špionážní aféra GUILLAUME však poskytla vládě NSR záminku k oddálení akreditací vedoucích stálých zastupitelství, takže předání pověřovacích listin bylo provedeno až 20. 6. NSR tak normalizovala své vztahy s NDR jako s poslední ZSS.

V lednu t.r. oznámila vláda NSR své rozhodnutí zřídit v západním Berlíně Spolkový úřad pro ochranu životního prostředí, proti čemuž protestovaly vlády SSSR i NDR jako proti porušování čtyřmocenské dohody. Vláda NDR kromě toho zpřísnila kontrolu na transitních cestách mezi západním Berlínem a NSR. Přes zmíněné protesty odhlasoval dne 19. 6. Spolkový sněm jednomyslně návrh, aby v západním Berlíně byl tento úřad zřízen.

V NSR jsou nadále přijímány zákony, v nichž se o západním Berlíně mluví jako o "zemi Berlín". Na druhé straně vláda

NSR dává najevo svoji nespokojenost s tím, že rozhodnutím vlády NDR z 15. 11. 1973 byla zdvojnásobena částka, kterou jsou povinni vyměňovat návštěvníci z NSR a Západního Berlína. Není spokojena s vysvětlením, že NDR se brání tímto způsobem proti spekulaci s její měnou a dělá kroky, aby byla zahájena jednání o snížení této částky.

V období od počátku t.r. byly vedeny rozhovory o spolupráci obou zemí v oblasti pošt a spojů, rozhovory komise pro otázky hranic, složené z expertů obou zemí, jednání o vědecko-technické spolupráci, o dohodě v oblasti zdravotnictví a posléze jednání o neobchodním platebním styku a o finančních převodech, která byla ukončena podepsáním dvou dohod.

Stejně jako vůči SSSR, bude mít západoněmecká vláda při provádění své zahraniční politiky vůči NDR na zřeteli především hlavní cíl, co nejvíc rozšiřovat a prohlubovat vztahy mezi západním Berlínem a NSR i za cenu porušení čtyřmocenské dohody, dohody o základech vztahů s NDR i dalších uzavřených dohod. Svědčí o tom pokusy NSR zneužít opatření vlády NDR vůči pracovníkům spolkového úřadu pro ochranu životního prostředí v západním Berlíně k útokům na NDR, k obviňování, že NDR nejen porušuje dohody o transitu přes území NDR, ale také že narušuje rozvoj vztahů mezi západní Evropou a ZSS. NSR se snaží využít pro své cíle vůči NDR i západní velmoci, což dokazuje postup USA vůči NDR, které odmítají navázat diplomatické styky s NDR dokud "nebude vyřešeno do držování dohody o transitu" přes území NDR.

PLR

Začátkem roku (22. - 25. 1.) jednali v Bonnu experti obou zemí o poskytnutí finančního úvěru, který polská vláda požaduje jako odškodnění za okupaci během 2. světové války. Domnívá se, že by úvěr ve výši 3 miliard západoněmeckých marek na 20 let při 2 % úroku byl přiměřenou náhradou za vzniklé škody. Vláda NSR navrhuje částku 1 miliardy na 10 let při 3,5 % úrokové sazbě. Jelikož polská vláda nepovažuje nabízené podmínky za vyhovující, nebylo dosaženo dohody a pokračování rozhovoru bylo odloženo na blíže neurčený termín.

Západoněmecké politické kruhy dávají spolu s vládou najevo svoji nespokojenost s tím, že vysídlování občanů německé národnosti z PLR prý nepokračuje uspokojivě. Vláda NSR považuje za povinnost PLR umožňovat vystěhování Němců, na druhé straně neprojevila ochotu poskytnout odpovídající odškodnění. S tímto postojem není vláda PLR spokojena a hodnotí vyhlídky rozvíjení vzájemných vztahů poměrně pesimisticky.

Návštěva generálního tajemníka PSDS GIERKA v NSR, původně plánovaná na duben, byla proto odložena stejně jako jednání NSR - Polsko o uzavření kulturní dohody, aniž by byl stanoven další termín pro jejich pokračování. Snahy o rozvíjení vzájemných vztahů nepříznivě ovlivnilo zatčení polského diplomata v Západním Berlíně v lednu t.r. a jeho obvinění ze špionáže. PLR má zájme o spolupráci se západoněmeckými firmami. Federace socialistických svazů polské mládeže se staví kladně k výměně delegací mládeže.

Politický ředitel MZV NSR GUNTHER VAN WELL odjel (22. 4.) do Varšavy, kde pokračoval v jednání o rozvoji vztahů mezi oběma zeměmi, zejména o hospodářské spolupráci a "slučování rodin".

212

Polská oficiální místa hodnotí v celku současný stav vzájemných vztahů v oblasti politické, hospodářské i kulturní jako málo uspokojivý a rovněž předpovědi, pokud jde o vyhlídky na zlepšení nevyznívají příliš optimisticky, i když existují náznaky, že NSR by chtěla relací s PLR alespoň formálně oživit. Prioritní zdůrazňování významu otázky "slučování rodin" tj. vystěhování polských občanů německé národnosti ze strany vlády NSR, bude pravděpodobně jednou z překážek při rozvíjení styků v dalších oblastech.

BLR a MLR

Navázání diplomatických styků mezi NSR a oběma zeměmi nebylo spojeno s žádnými problémy, které by vyžadovaly předběžného vyřešení.

V poměrně krátké době se uskutečnila návštěva tehdejšího ministra zahraničí SCHEELA v Sofii (25. - 26. 3.)

V. SCHEEL zdůrazňoval v rozhovorech zájem NSR o rozvíjení styků s Bulharskem ve všech oblastech. Bulharská vláda navrhla svedení bezvizového styku, což však SCHEEL odmítl. Snažil se dosáhnout toho, aby vláda BLR souhlasila se zahrnutím západního Berlína do všech smluvních dokumentů, které budou mezi oběma zeměmi podepsány. Mají být uzavřeny dohody o hospodářské, průmyslové a technické spolupráci, kulturní dohoda, o vědecko technické spolupráci a dohod upravující otázky dopravy. Bylo dosaženo dohody o navázání, případně prohloubení již existujících kontaktů mezi parlamenty, firmami, společenskými, vědeckými a kulturními organizacemi. Na říjen t.r. je připravována návštěva delegace Spolkového sněmu v BLR v čele s jeho předsedkyní RENGEROVOU. Periodické konzultace na úrovni politických ředitelů MZV mají být za-

hájeny rovněž v říjnu t.r. Jako výraz dobré vůle propustila vláda BLR před návštěvou SCHEELA několik západoněmeckých občanů, vězněných v BLR (což ČSSR učinila již před projednáváním ratifikace smlouvy ve Spolkovém sněmu).

V Budapešti jednal SCHEEL s maďarskými vladními a stranickými představiteli ve dnech 7. - 8. 4. Výsledkem jeho rozhovorů byla shoda obou stran uzavřít stejné dohody, jako s BLR. K zahájení přípravy kulturní dohody vyšla iniciativa ze strany NSR, o smluvní úpravu otázek vědeckotechnické spolupráce projevila zájem MLR. Na rozdíl od BLR neučinila vláda MLR smířlivé gesto a nepropustila žádné občany NSR, vězněné v MLR.

O otázkách zahraničního obchodu, hospodářské spolupráce a průmyslové kooperace byla vedena samostatná jednání, počínaje návštěvou ministra zahraničního obchodu MLR Jozsefa BIRO v prvních měsících t.r. Při té příležitosti bylo konstatováno, že výměna zboží mezi oběma zeměmi se vyvíjí příznivě a že MLR již uzavřela v minulosti 150 kooperačních smluv a zaujímá první místo mezi ZSS pokud jde o spolupráci se západoněmeckými podniky. Současně s ministrem SCHEELem přijela do MLR samostatná delegace představitelů západoněmeckého průmyslu a vládních hospodářských expertů, aby zahájila přípravu dohody o hospodářské spolupráci. V květnu jednání pokračovala v Bonnu. Vláda MLR nebrání v zakládání smíšených společností za účasti západoněmeckého kapitálu. Firma SIEMENS založí v MLR smíšenou společnost, ve které MLR bude mít v souladu se zákonnými předpisy 51 % účast.

BLR i MLR se obrátily na 3 západní mocnosti se žádostí, aby povolily oběma zemím zřídit v západním Berlíně generální konsuláty. Podle vyjádření mluvčího bonnského MZV neexistují

žádné prokážky, aby 3 mocnosti, v jejichž pravomoci je toto rozhodnutí, daly k řízení konsulátů svůj souhlas. Žádost MLR byla již vyřízena.

Jak vyplývá i z oficiálního hodnocení představitelů NSR, možno předpokládat, že se styky s oběma zeměmi budou nadále rozvíjet vcelku hladce a bez obtíží, jelikož ve vzájemných vztazích prakticky neexistují žádné otevřené problémy, ani třecí plochy.

Z á v ě r :

Z uvedeného nástinu vývoje vztahů mezi NSR a ZSS je patrné, že vláda NSR se snaží diferencovat a že podle stupně svého zájmu určuje v poměru k jednotlivým ZSS různé pořadí důležitosti otázek, jejichž vyřešení hodlá v jednotlivých relacích dosáhnout.

Jedním z hlavních záměrů, které sleduje vláda NSR svou východní politiku, je dosáhnout maximálního posílení svazků mezi NSR a západním Berlínem. Při sjednávání smluv vytrvale pokouší zahrnout do nich "berlínskou klauzuli", která by rozšířila jejich platnost i na západní Berlín.

V rozporu se čtyřmocenskou dohodou zřizuje v Západním Berlíně instituce, které mají celospolkový charakter a vnášejí tak napětí do vztahů především se SSSR a NDR, jichž se toto počínání bezprostředně dotýká vzhledem ke smlouvám, jichž jsou signatáři.

NSR projevuje zájem především o uzavření kulturních dohod, protože od nich očekává, že vytvoří vhodné podmínky pro ideologické pronikání do ZSS.

Neúměrně zveličuje důležitost tzv. humanitních otázek, zejména otázku vystěhování občanů německého původu. To se týká zvláště ČSSR, PLR a zčásti i SSSR. Vznáší i požadavky, aby západoněmeckým organizacím byla umožněna péče o hroby padlých vojáků z 2. světové války (vůči PLR), jejichž splnění by mělo nepříznivý psychologický účinek na místní obyvatelstvo.

NSR má zájem rozvíjet zahraniční obchod a hospodářskou spolupráci přednostně s těmi ZSS, jež mohou poskytnout západoněmeckým výrobkům významné trhy (SSSR) anebo jejichž technická vyspělost dává předpoklady jak k výměně zboží, tak i k průmyslové kooperaci (ČSSR, NDR, případně PLR).

NSR usiluje o intenzivní rozvíjení styků s těmi ZSS, jež představitelé NSR uvádějí při různých příležitostech jako vzor pro ostatní. Mezi tyto země řadí SFRJ, které NSR poskytla nedávno úvěr ve výši 700 milionů západoněmeckých marek na podporu dlouhodobé hospodářské spolupráce a jejíž prezident TITO navštívil ve dnech 24. - 28. 6. Bonn. Postup vlády NSR vůči SFRJ je v souladu s dohodou, které bylo dosaženo na nedávném zasedání Rady NATO v Ottawě. Podle této dohody bude NSR plnit úlohu hlavního exponenta ve vztahu k SFRJ s úkolem ji "podchytit" hospodářsky i politicky tak, aby nadále zůstala neangažovaná zemí a nesblížila se ani perspektivně se zeměmi Varšavské smlouvy.

Také vztahy s RSR, které byly navázány již před několika lety, se podle názoru západoněmeckých vládních kruhů rozvíjejí příznivě. MLR je další zemí, o které se v této souvislosti zmiňují.

Z posledního vývoje východní politiky NSR je zřejmé, že západoněmecká vláda důsledně a vytrvale prosazuje to, co si vytkla jako cíl této politiky a že se přitom snaží využívat některých odlišností, které s vzhledem k objektivním podmínkám objevují ve vztazích s jednotlivými ZSS.